

Juhlaesitelmä Joutsan kirkossa 10. 3. 2013

Aiheen rajaus

Tarkoitukseni on puhua enemmänkin Joutsan kirkon rakentamiseen liittyvistä asioista kuin itse kirkosta. Kirkon olette kaikki nähneet mutta ne seikat, jotka ovat tuottaneet Joutsan kirkon sellaisena kuin me sen näemme, eivät ilmene rakennusta katselemalla. Asioita, jotka ovat vaikuttaneet Joutsan kirkon muotoutumiseen ja toteutumiseen on tapahtunut jo ennen kuin Joutsassa tapahtui mitään mutta kirkon rakentamiseen vaikuttaneita asioita on tapahtunut myös kauempana Joutsasta kuin mitä silmä kantaa.

Asioiden tarkastelu kauempaa sekä aikaperspektiivissä että maantieteellisesti antaa vastauksia kysymyksiin, joita ehkä ei kirkkoa katsomalla ja tutkimalla tulisi asettaneeksikaan. Kirkon historian selvittely antaa lisäksi mielenkiintoisia näkökulmia yleisemminkin aikaan ja elämään 1700- ja 1800-lukujen vaihteen tienoilla.

Kirkkorakennus ja asutus

Kirkkorakennus kertoo paikkakunnan pysyvän asutuksen vakiintumisesta ja myös väestön vaurastumisesta. Metsästäjä- ja paimentolaisyhteisöt eivät rakentaneet kirkkoja, eivätkä vielä kaskiviljely-yhteisötkään. Maatalouden vakiinnuttua ja myöhemmin sen tuotannon riittäessä yli viljelijäin oman kulutuksen, alettiin harkitsemaan hengellisen elämän vakiinnuttamista, alettiin perustamaan seurakuntia. Seurakuntien perustamiseen sisältyen alettiin myös hankkimaan pysyviä puitteita hengelliselle elämälle, alettiin rakentamaan kirkkoja.

Paljon myöhemminkin, seurakuntien muodostaman verkon tihentyessä, on kirkkojen rakentaminen noudattanut samaa kaavaa. Emäkirkkojen välisten erämaiden asutuksen muodostuttua riittävän vakiintuneeksi ja voimakkaaksi, muodostui entisistä erämaista itsenäisiä yhteisöjä. Yhteisöt halusivat perustaa oman seurakunnan ja rakentaa itselleen oman kirkon. Usein kehitys itsenäiseksi seurakunnaksi kulki kappeliseurakunnan ja kappelikirkon kautta.

Kirkkorakennus ja maallinen valta.

9.3.2013

Kirkko, sen hiippakunnat ja sen seurakunnat olivat, varsinaisen hengellisen tehtävänsä lisäksi, osa julkista hallintoa. Seurakunnalla oli myös maalliseen hallintoon kuuluvia tehtäviä ja siksi seurakunnan perustaminen oli 1800-luvulle sakka vahvasti liitoksissa maalliseen hallintoon. Koska kirkon rakentaminen oli alun perin ja usein myöhemminkin sama asia kuin seurakunnan perustaminen, oli kirkon rakentaminen keskiajalla hiippakunnallisen luvan alainen asia ja uudelle ajalle tultaessa maallisen vallan päätöksen edellyttänyt asia. Haluttiin varmistua siitä, että seurakuntien muodostama verkko olisi kattava ja kaikilta osiltaan riittävän luja kantaakseen itsensä ja sen lisäksi suoriutuakseen sille säilytetyistä tehtävistä. Tästä johtuen kirkon rakentamista koskevista päätöksistä tuli uuden ajan puolella kuninkaan ja myöhemmin keisarin vahvistettavia asioita.

Kirkkorakennus ja sen asema.

Kirkkorakennukseen on aina suhtauduttu arvokkaasti. Katolisessa maailmassa pidetään kirkkorakennusta pyhänä, kirkkorakennuksen muodostava materiakin on pyhää. Keskiajan Suomessa kirkkorakennuksella oli oma pyhä identiteettinsä, sillä oli oma suojeluspyhimyksensä ja kirkkoa kutsuttiin sen omalla erisnimellä. Kirkkorakennuksen itsenäinen identiteetti oli niin vahva, että sillä saattoi jopa olla omaa maaomaisuutta, niin kutsuttua kirkonmaata. Kirkonmaa ei ollut seurakunnan omaisuutta vaan nimenomaan kirkkorakennuksen omaisuutta ja kirkonmaan tuottoa sai käyttää vain kirkkorakennuksen hyväksi, ei seurakunnan toiminnan tarpeisiin.

Luterilaisen näkemyksen mukaan kirkkorakennus tai sen materia ei itsessään ole pyhää mutta rakennus on vihitty pyhiä toimituksia varten. Kirkkorakennuksen sanotaan olevan erotettu pyhiin tarkoituksiin. Siksi se ei ole mikä hyvänsä rakennus eikä sitä voi käyttää mihin hyvänsä tarkoitukseen. On myös sattuvasti sanottu, että tiukan teologisesti ajatellen luterilainen näkemys suhtautuu kirkkorakennuksiin käytännöllisesti, kirkkorakennus on käytännön väline pyhiä toimituksia varten.

Ruotsi-Suomen valtakunnassa, kuten Pohjolassa yleensäkin, uskonpuhdistus toteutui maltillisesti, esimerkiksi Hollantiin verrattuna reformaatio tapahtui ilman ääriliikkeitä tai taisteluita. Maltillisuuden syy ei luultavasti ollut teologioiden hillityssä luonteenlaadussa vaan siinä, että Ruotsi-Suomessa uskonpuhdistus muodostui osaksi maallisen vallan ja erityisesti Kustaa Vaasan valta- ja varallisuuspelin välineeksi. Siinä tilanteessa ei papisto tuntenut uskonpuhdistusta kaikilta osiltaan

9.3.2013

omakseen. Ruotsi-Suomessa katolisen ajan perintöä, erityisesti käytännön perintöä, jäikin uskonpuhdistuksen jälkeen luterilaisen kirkon käyttöön. Ehkä sen perinnön osana myös kirkkorakennuksiin on meillä suhtauduttu, ja suhtaudutaan edelleen, erilaisella vakavuudella kuin muihin rakennuksiin.

Kun jotain halutaan tehdä hyvin ja kestävästi, turvaututaan yleensä parhaisiin osaajiin, tekniikoihin ja materiaaleihin. Kirkkoa rakennettaessa pyrkimys ja usein tuloskin on ollut kaunis, toimiva ja kestävä. (*Vitruvius Pollio, muistaakseni 100 luvulla, : "venustas, utilitas et durestas"*). Kun mitä hyvänsä merkittävää, halutaan tehdä hyvin, asiaan myös valmistaudutaan ja hankitaan tietoa siitä, mitä vastaavia asioita tehtäessä on lähellä ja kauempanakin opittu. Kirkko ja sen seurakunnat ovat olleet opillisen sivistyksen ja tiedonkulun edelläkävijöitä. Kirkon piirissä on ollut esimerkiksi maallista valtaa laajemmat yhteydet yli valtakuntien rajojen. Niinpä kirkko on monessa tapauksessa ollut erilaisten eettisten liikkeiden, esteettisten näkemysten ja uusien tekniikoiden ensimmäisiä airuita alueellaan. Toisaalta, kulkiessaan erilaisten välikäsien kautta virtaukset ja jopa ehdottomat viisaudetkin, muokkautuvat paikallisemmiksi sovellutuksiksi

Joskus liika yrittäminen yhdistyneenä liian vähään asian perusteiden tuntemukseen on johtanut käyttämään teknisiä ratkaisuja joiden kaikkia edellytyksiä ei ole ymmärretty. Kirkkojakin on pitänyt korjata ja niitä on joskus jouduttu jopa purkamaan. On myös, laajemman näkemyksen puutteessa, sorruttu turvautumaan päivänkohtaiseen muotiin, joka myöhemmin tarkasteltuna on osoittautunut nimenomaan vain päivänkohtaiseksi muodiksi. Useimpien kirkkojen kohdalla on kyllä onnistuttu, teknisestä kestävyydestä kertoo se, että kirkot muodostavat rakennuskannastamme merkittävän kultakin aikakaudelta säilyneen osan ja että useimpien aikakausien kauneimmat rakennukset ovat nimenomaan kirkkoja.

Taiteellisten ihanteiden ja teknisten ideoiden kulkuun ja muokkautumiseen ovat vaikuttaneet myös toimintaan liittyvät miellelyhtymät. Esimerkiksi, samana aikana kun saarnan merkitys jumalanpalveluksen osana kasvoi, oli barokki esteettisenä virtauksena arvostuksensa huipussa. Sen seurauksena "oikean näköinen" saarnatuoli suunniteltiin barokin ihanteiden mukaan. Mielikuva "oikean näköisestä saarnatuolista" säilyi vielä silloinkin kun barokki muuten oli esteettisenä ihanteena jo syrjäytynyt koko Euroopassa ja siitäkin huolimatta, että Pohjolassa barokkia tyyllisuuntana ei koskaan yleensääkään arvostettu, ei varsinkaan barokin Keski- ja Eteläeurooppalaista pöyhkeää muotoa.

9.3.2013

Joutsan kirkon rakentamisen aikoina tapahtunutta.

Vuosina 1808-1809 käydyin Suomen sodan seurauksena Joutsan kirkkoa koskevan rakentamispäätöksen ja suunnitelman vahvistaja vaihtui Ruotsin kuninkaasta Suomen suuriruhtinaaksi. Suuriruhtinaan tehtävää hoiti sivutoimenaan Venäjän keisari, tsaari. Julkista rakentamista, siis kirkkojenkin rakentamista, valvova ja rakentamissuunnitelmien hyväksymistä valmisteleva tahokin muuttui. Tukholman yli-intendentinkonttorin tilalle tuli Suomen suuriruhtinaskunnan intendentinkonttori. Tässä suhteessa oli kuitenkin jatkuvuutta. Sitä edusti arkkitehti Carlo (Charles) Bassi, jonka Tukholman intendentinkonttori oli ennen Suomen sotaa, jo vuona 1802, sijoittanut Turkuun tehtävänsä hoitaa Ruotsin valtakunnan itäisessä maakunnassa, siis nykytermien mukaan Suomessa, intendentinkonttorin hoidettavaksi määrättyjä asioita. Suomen sodan jälkeen Bassi jäi Turkuun ja hänet nimitettiin vastaperustetun Suomen suuriruhtinaskunnan vastaperustetun intendentinkonttorin ensimmäiseksi intendentiksi.

Bassi

Nimi Bassi on tietysti niin suomalaisessa kuin ruotsalaisessakin kielimaailmassa outo. Nimellä on kuitenkin tunnettu taustansa. Carlo (Charles) Bassi syntyi vuonna 1772 Torinossa Italiassa.

Carlo oli tanssijatar Giovanna Bassin pikkuveli. Giovanna Bassi oli saanut kiinnityksen Tukholman kuninkaalliseen oopperaan. Kiinnitykseen vaikutti ratkaisevasti kuningas Kustaa III : n Rooman matka ja sen aikana kuninkaassa herännyt kiinnostus saada Giovanna Tukholmaan. Carlo Bassi muutti Tukholmaan vuonna 1780, elämäkerran mukaan yhdeksänvuotiaana, yhdessä sisarensa Giovannan kanssa. Carlo aloitti opintonsa arkkitehdiksi vuonna 1784 Tukholmassa ja jatkoi arkkitehtiopintojaan Roomassa mutta palasi sen jälkeen Tukholmaan. Vuonna 1802 Bassi muutti Turkuun, erityisesti valvomaan Carl Christoffer Gjörwellin suunnitteleman Turun Akatemiatalon rakentamista mutta hoitamaan muitakin Tukholman intendentinkonttorin tehtäviin kuuluvia asioita itäisessä maakunnassa. Myöhemmin hän, kuten aikaisemmin totesin, toimi Suomen intendentinkonttorin ensimmäisenä intendenttinä. Bassi kuoli vuonna 1840 Turussa.

9.3.2013

Takaisin Joutsaan

Joutsan kirkon rakennustaiteella on hyvin todettavissa olevat juurensa, se on useamman aikaisemmin rakennetun kirkon muodostaman ketjun lenkki. Rakennussuunnitelmien yhteydet ovat todettavissa vertailemalla rakennuksia. Selvittelemällä kirkkojen rakentamisen vaiheilla toimineita eri henkilöitä on esteettisten tavoitteiden ja toiminnallisten ratkaisuiden jatkuvuus kirkosta toiseen hyvin ymmärrettävissä.

Joutsan kirkon rakentamishanke oli ensimmäisen kerran vireillä 1790-luvun lopulla. Sopimus kirkon rakentamisesta tehtiin 4.3.1799 Kaarlo (Carl) Rijf'n kanssa. Sillä kerralla hanke raukesi.

Suomen sodan jälkeen, vuonna 1811, Joutsan kirkon hanke nousi uudelleen esille. Uudelleen käynnistetyn hankkeen rakentajiksi tulivat Kiikan kirkon hankkeessa toimineet ruoveteläiset Mats Åkergren ja Heikki Juhonpoika Salo. Sen sijaan Joutsan kirkon rakentamisesta jo sopimuksen tehnyt Carl Rijf oli poissa joukosta. Kiikan kirkko on rakennettu vuonna 1807 Tukholman intendentinkonttorissa laadittujen piirustusten mukaan. Jacob Rijf oli intendentinkonttorin palveluksessa Kiikan kirkon piirustusten laatimisen aikana.

Joutsan kirkon juuret

Joutsan kirkon ratkaisuiden yhteys Kiikan kirkon kohdalla tehtyjen ratkaisuiden kanssa on ilmeinen. Kiikan kirkon piirustukset ja toteuttajathan lainattiin Joutsaan kirkon rakentamiseksi.

Joutsan kirkon ristikeskuksen keskikupu ilmenee myös kirkon ulkoasussa. Ristikeskusta ja koko kirkon ulkoasua leimaa laaja ja korkea keskitornin alaosa. Joutsan kirkon keskitornin alaosa on vailla erityisiä julkisivun korosteita, niin kutsuttuja aksentteja. Esimerkiksi julkisivua jäsentäviä listoja tai pilastereita ei keskitornin alaosassa ole. Tornin yläosan muodostaa alaosaan verrattuna pieni ja solakka kahdeksankulmainen lyhty eli tornin ylempi nivel. Mittasuhteiden kannalta Joutsan kirkon kaksinivelinen keskitorni on kuin varhaisemmat kolminiveliset esikuvansa mutta ilman keskimmäistä niveltä.

Kiikan kirkko on valmistunut vuonna 1807. Kirkon nykyasun perusteella ei ensisilmäyksellä tule mieleen, että Joutsan kirkko on rakennettu käyttäen

9.3.2013

samoja piirustuksia. Nykyasu ei vastaakaan sitä mitä sen piirustusten laatija oli tarkoittanut. Vajaa sata vuotta Kiikan kirkon valmistuttua sen aumakatot muutettiin päätykolmiollisiksi satulakatoiksi, kirkon kokonaishahmoa hallinnut keskitorni purettiin ja länsisakaran päätteeksi rakennettiin uusi torni. Tämä kaikki tehtiin arkkitehti C J von Heideckenin suunnitelman mukaan vuosina 1883-1884. Muutokset tehtiin, koska silloin muodissa ollut uusgotiikka, suosi komeasti nousevia päätykolmioita ja taivaita tavoittelevia, korkeita, terävähuippuisia torneja. Uusgotiikka myös suosi kirkon itä-länsiakselin korostamista. Tämä on todennäköinen syy yhden tornin purkamiseen ja toisen tornin rakentamiseen länsisakaran päädyn korostukseksi. Kiikan kirkon muutostöiden kohdalla on, taas kerran, nähtävissä, että arkkitehtuurimuoti on ajoittain äärimmäisyydestä toiseen ailahtelevaa. Joskus se on ihan yhtä harkittua kuin Pariisin muotikin.

Kiikan kirkon edeltäjäksi, nimenomaan sen alkuperäisen asun edeltäjäksi, on tunnistettavissa Luodon (Larsmo) kirkko, joka on rakennettu vuonna 1789. Luodon kirkko on ehkä ensimmäinen puusta toteutettu Joutsan kirkkoon johtavan kirkkotyyppin kehityksen vaihe. Sekin on sisäviisteinen ristikirkko mutta sisäviisteet ovat huomattavasti lyhyemmät kuin myöhemmissä Kiikan ja Joutsan kirkoissa. Keskitornin alaosan ja yläosan nurkkien viisteet toistavat ulkoseinien viisteiden mittasuhteita. Torni on kolminivelinen ja sen yläosa, on suhteessa alaosaan suurempi kuin myöhemmissä Kiikan ja Joutsan kirkoissa, Tornin yläosan, toisen ja kolmannen nivelen pohjamuoto sekä vesikaton vaakaleikkaus eivät hahmotu kahdeksankulmioina vaan kulmistaan viistettynä neliöinä.

Adolf Fredrikin kirkko vuodelta 1774 on helppo nähdä Luodon, ja sitä kautta Kiikan ja Joutsan kirkkojen edeltäjäksi, vaikka tämä Tukholmassa sijaitseva kirkko onkin kivirakenteinen. Adolf Fredrikin kirkko on ristikirkko jossa on pienet sisäviisteet ja jonka ristikeskusta hallitsee kolminivelinen, nurkistaan viistetty nelikulmainen torni. Tornin viisteet vastaavat runkokuoneen sisänurkkien viisteitä ja itse asiassa tornin vesikattokin toistaa alempien kerrosten pohjamuotoa.

Samana teeman myöhäisempiin muunnoksiin verrattuna Adolf Fredrikin kirkon keskitornin alin nivel on matala mutta tornin toinen ja kolmas nivel ovat vastaavasti korkeammat kuin myöhemmissä kirkoissa. Syynä on se, että tämän kirkon kattojen kallistukset ovat huomattavasti loivemmat kuin saman teeman myöhäisempinä muunneltuna rakennettujen kirkkojen katot. Adolf Fredrikin kirkko oli alun perin suunniteltu katettavaksi pellillä.

9.3.2013

Peltikatto mahdollisti, antiikin perinteiden mukaisen loivan ja levollisen kattomuodon, toisin kuin paanukatto. Se että Luodon, Kiikan ja Joutsan kattojen katemateriaaliksi oli alun perin valittu paanu johtui epäilemättä siitä, että paanu oli silloin paljon peltiä taloudellisempi valinta. Paanujen raaka-aineet saatiin pitäjän metsistä ja melkein joka miehen kädessä pysyi kirves.

Adolf Fredrikin kirkko on kokonaan kivirakenteinen. Sen ulkoasu noudattaa luontevasti barokin pohjoismaista, pidättyväistä tyylikäsitystä ja sen julkisivut on jäsennelty pilasterein ja listoituksin. Tämä on luonnollista ja myös teknisesti helppoa kun kysymyksessä on kivirakennus. Luultavasti ulkoseinien huolellisten ja äveriäiden yksityiskohtien tekemiseen vaikutti myös esteettinen ja taloudellinen "Tukholmanlisä".

Adolf Fredrikin kirkko tuottaa seuraajiaan levollisemman ja hallitumman vaikutelman sekä kattomuotojensa että keskitornin osien tasapainoisempien suhteiden ansiosta.

Ei Adolf Fredrikin kirkkokaan tullut tyhjästä. Silläkin on esikuvansa. Esikuvia voi kuitenkin nähdä niin monella eri taholla, että niiden erittely ei Joutsan kirkon kannalta olisi tarkoituksenmukaista.

Sekä Joutsan kirkko, että sen edellä kuvatut esikuvat olivat alkuperäisessä asussaan sisäviisteisiä ristikirkkoja, niin kuin on moneen kertaan todettu. Niiden ristikeskuksessa oli sisätilaa hallitseva keskikupu. Erojakin oli, Joutsan kirkon sisäviisteissä oli ja on edelleenkin, ikkunat mutta Kiikan kirkon viisteissä ei ole ikkunoita. Adolf Fredrikin kirkon ja Luodon kirkon sisäviisteet ovat lyhyempiä kuin saman kehityssarjan myöhemmissä toteutuksissa. Toisaalta näissä varhaisemmissa versioissa viisteiden idea jatkuu johdonmukaisena keskustornin yläosaan saakka antaen yhtenäisyyttä koko kirkon ulkoasulle.

Kirkon käyttöä ajatellen ristikeskuksen avartaminen viistämällä ristivarsien sisätilaan pistävät kulmat oli merkittävä parannus. Se pienensi selvästi näkemisen ja kuulemisen kannalta ongelmallisia alueita, jotka ovat ominaisia ristikirkon sivusakaroille.

Myös tekniikan näkökulmasta viisteiden kasvattaminen oli johdonmukainen osa kirkkotyyppin kehityksestä kivikirkosta puukirkoksi. Puisen kirkon ulkoseinien jakaminen useammiksi lyhyemmiksi osiksi lisää hirsiseinien

9.3.2013

vakautta koska jokainen nurkkasalvos on seinää jäykistävä kohta. Lisäksi seinän jakaminen lyhyemmiksi jaksoiksi vähentää hirsien jatkamisen tarvetta.

Samoihin toiminnallisiin ja teknisiin tavoitteisiin kuin sisäkulmien viistämisellä on pyritty hieman erilaisin keinoin myös kaakkoissuomalaisessa, kahtamoiseksi kutsutussa, kirkkotyyppissä. Sekä sisätilan parantaminen että hirsiseinän jäykistäminen on kahtamoisessa tehty lisäämällä ristikeskuksen kohdalle, ristivarsien välisiin kulmiin, pohjapiirustukseltaan neliömäiset, kirkkosalin laajennukset. Ehkä tunnetuin kahtamoinen on Mikkelin maaseurakunnan kirkko, jonka suunnitteli aikaisemmin mainitun Carlo Bassi'n johdolla Suomen intendentinkonttori.

Henkilöt

Joutsan kirkkoon johtaneen kehityksen eri vaiheissa vaikuttaneiden henkilöiden tarkastelu tukee itse rakennusten tarkastelusta syntyvää kuvaa syiden ja seurausten ketjusta.

Jos aloitamme Adolf Fredrikin kirkon suunnittelijasta. Hän oli arkkitehti Carl Fredrik Adlercranz. Saman Adlercranz'in tapaamme myös Tukholman Kuninkaallisessa Taideakatemiassa opettajana silloin kun aiemmin mainittu torinolainen Carlo Bassi aloitti siellä opintonsa. Joutsan kirkkoon johtavan kehityksen kannalta on varmasti vielä tärkeämpää, että hän myös ohjasi akatemian ensimmäisen suomalaisen opiskelijan, Jacob Rijf'in opintoja.

Tästä pääsemme Rijf'in kirkonrakentajien sukuun

Thomas Rijf oli itseoppinut kirkonrakentaja. Hän kuoli vuonna 1808 ollessaan kirkonrakennustöissä Tukholmassa. Samaan tautiin kuoli Jacob Rijf.

Thomaksen poika Jacob (Jaakko) Rijf oli syntynyt Pietarsaassa vuonna 1756. Kuten mainitsin, hän opiskeli ensimmäisenä suomalaisena vuosina 1783-1784 Tukholman Kuninkaallisessa Taideakatemiassa muun muassa Carl Fredrik Adlercranzin johdolla. Ei ole tiedossa suorittiko hän akatemiassa jonkin tutkinnon.

Työskennellessään myöhemmin Tukholman intendentinkonttorin palveluksessa Jacob Rijf oppi varmasti paljon lisää, intendentinkonttori oli, varsinaisen tehtävänsä lisäksi, epävirallinen arkkitehtiakatemia, kuten oli sen seuraajakin traditiossa ja tehtävässä, Suomen intendentinkonttori.

9.3.2013

Jacob Rijf oli intendentinkonttorin eri tehtävissä vuodesta 1785 alkaen, kuolemaansa vuonna 1808 saakka. Vuonna 1785 nimitettiin Jacob Rijf Ruotsin Länsipohjan eli Västerbottenin läänin julkisen rakentamisen päälliköksi. Siinä tehtävässä hän suunnitteli useita rakennuksia, mm kirkkoja, Länsipohjaan. Silloiseen Ruotsin Länsipohjaan kuului myös Alatornio, jonka kirkko monessa suhteessa liittyy sekä Adolf Fredrikin kirkkoon että Luodon kirkkoon. Hän suunnitteli kirkkoja myös virkaansa kuuluvan alueen ulkopuolelle, Pohjalahden itäpuolelle. Synnyinseudulleen hän suunnitteli Joutsan kirkon kannalta merkittävän Luodon kirkon. Sastamalan Kiikan kirkko on tehty hänen piirustustensa mukaan. Hän kuoli Tukholmassa vuonna 1808.

Carl (Kaarlo) Rijf in paikka suvussa on minulle epäselvä. Joissain yhteyksissä Carl Rijf on mainittu Jakob Rijf in veljeksi ja toisaalta hänet on mainittu Jacob in poikana. Sukututkija Matti Strang mainitsee henkilön nimeltä Carl Jacobsson Rijf. Sillä perusteella Carl in voi olettaa olleen Jakob Rijf in poika.

Carl Rijf toimi yhdessä Jacob Rijf in kanssa mm. Hyrynsalmen kirkon rakentamisessa vuonna 1786. Carl Rijf liittyy sekä Kiikan että Joutsan kirkon rakentamisen vaiheisiin.

Missä määrin Jakob Rijf in kuolema vuonna 1808 vaikutti Carl Rijf in syrjäyttämiseen Joutsan kirkon rakentamisesta lienee vaikeasti selvitettävissä.

Rijf

Nimi Rijf kuulostaa kummalliselta niin suomenkielisen kuin ruotsinkielisenkin suussa. Nimelle on kuitenkin selityksensä, kuten Bassinkin nimelle oli.

Närpiön seudulle haaksirikkoutui joskus 1600- 1700 lukujen vaihteessa myöhään syksyllä hollantilainen laiva. Haaksirikko tapahtui sikäli onnellisesti, että miehistö pystyi pelastautumaan läheisen kylän rantaan. Koska talvi oli jo tulossa ja meri jäätyvässä, ei laivan miehistöllä ollut mahdollisuutta palata kotiseudulleen Friisien rannoille vaan he joutuivat jäämään kylään talveksi. Keväällä ja jäiden lähdettyä todettiin kylän taloissa olevan useita flaaminkielisiä vävyjä, reippaita nuoria miehiä, jotka olivat osallistuneet talven mittaan talon töihin. Niinpä Närpiön seudulta on

9.3.2013

lähtöisin sellaisia sukuja kuin esimerkiksi Fris, Floor, Holländer sekä tässä yhteydessä ajankohtainen nimi Rijf.

Joka ei tätä romanttista tarinaa usko, tutustukoon Närpiöläiseen murteeseen. Se on ihan oma lukunsa suomenruotsalaisten murteiden joukossa. Sitä ei ymmärrä sen enempää ruotsin- kuin suomenkielenkään perusteella. Sen sijaan murre kuulosta kovin hollantilaiselta.

Tukholman (yli-) intendentinkonttori ja Suomen suuriruhtinaskunnan
(yli-) intendentinkonttori

Vuoden 1752 kuninkaallisessa kirjeessä Tukholman yliintendentinkonttori sai oikeuden ja tehtävän tarkistaa kaikkien julkisilla varoilla rakennettavien rakennusten piirustukset ja kustannusarviot. Kirkko ja sen seurakunnat olivat osa julkista hallintoa, kirkkorakennukset olivat julkisia rakennuksia ja niiden rakentaminen tapahtui julkisin varoin.

Tukholman intendentinkonttorin samoin kuin sen seuraajan Suomen suuriruhtinaskunnan intendentinkonttorin kohdalla tapahtuneiden asioiden seuraaminen ei ole ongelmattonta. Virasto esitteli hallitsijalle vahvistettavaksi suunnitelmia mutta usein virasto ennen esittelyä vaati suunnitelmien muuttamista tai korjaamista. Virasto laati myös itse suunnitelmia. Lisäksi viraston viranhaltijat laativat omaan laskuunsa suunnitelmia. Siten samoilla henkilöillä saattoi olla samoissa asioissa pari eri roolia ja saattoipa samalla henkilöllä olla useampikin rooli.

Asioiden kulun selvittämistä vaikeuttaa myös se, että intendentinkonttorit olivat nk. päällikkövirastoja. Niitä johtaneet intendentit yksin vastasivat laitoksen toiminnasta ja esimerkiksi allekirjoittivat kaikki virastosta lähtevät vähänkin tärkeät asiakirjat. Kirkkojen suunnitelmat olivat tärkeitä asiakirjoja. Siksi ne myös olivat lähes poikkeuksetta intendentin allekirjoittamia. Moni tästä asiasta tietämätön on ihmetellyt kuinka tuotteliaita eräät intendentit, heistä erityisesti C.L. Engel, olivatkaan. Tuotteliaisuus tulee ymmärrettäväksi kun tietää, että heidän allekirjoittamaansa piirustustuotantoa on ollut tekemässä kokonainen virasto. Jälkipolvien kannalta on kuitenkin hankalaa se, että allekirjoituksesta ei voi päätellä kuka oikeasti on tehnyt mitäkin.

Silloin, niin kuin monesti myöhemminkin, oli ainakin kaksi todellisuutta, usein useampikin todellisuus. 1700 ja 1800-lukujen taitteessa oli esimerkiksi kirjoitettujen määräysten mukainen todellisuus, hyvien tapojen mukainen todellisuus ja vielä erikseen oli kulloinkin noudatettu todellisuus.

9.3.2013

Luodon kirkon (joka siis on Joutsan kirkon esihistoriaa) rakentamisesta kirjoittaa Henrik Lilius¹ seuraavasti:

"Luodon kirkko kuvaa sattuvasti suomalaisten seurakuntien ja yli-intendentinviraston välillä vallinnutta ristiriitaa. Ensimmäiset piirustukset Luodon kirkkoa varten teki Thomas Rijf. (siis isä-Rijf) Nämä hylättyään yli-intendentinvirasto lähetti niiden tilalle oman vastaehdotuksensa, vaatien sen toteuttamista (1783). Seurakunta ei kuitenkaan suostunut noudattamaan tätä suunnitelmaa, vaan se tahtoi rakentaa kirkkonsa puusta eikä kivistä kuten yli-intendentinvirasto oli määrännyt. Kirkon rakentamiseen ryhdyttiinkin oma-aloitteisesti Jacob Rijf 'in (siis poika-Rijffin) laatimien piirustusten pohjalta ja vahvistus Rijf 'in suunnitelmalle pyydettiin vasta, kun kirkko oli jo pystytetty tasakerran korkeudelle (1785). Lopullisesti kirkko valmistui vuonna 1788."

Kirkkorakennus ja seurakuntalainen

Ostaessaan postikortin melkein millä paikkakunnalla hyvänsä toteaa, että jos valikoimassa on edes muutama paikallista kohdetta kuvaava kortti, on joukossa lähes aina seurakunnan kirkko. Kirkko on aikanaan toteutettu ja myöhemminkin sitä on ylläpidetty rakkaudella ja huolella. Kirkosta on muodostunut paikkakunnan tunnus ja maamerkki, jota mielellään esitellään. Kirkko on osa, usein hyvin tärkeä osa, paikkakunnan identiteettiä.

Ei liene selvitetty kuinka tärkeä syy kirkkorakennus on itse kullekin kuulua seurakuntaan. Koska yleensäkin tarkastelen asioita rakennukset mielessäni, luulen tietysti kirkkorakennuksen olevan hyvinkin tärkeä kaikille. Osana paikkakunnan identiteettiä kirkko on joka tapauksessa osa paikkakuntalaisten perinnetaustaa. Herkemmin voisi saman asian sanoa niin, että itse kullekin kirkko voi olla osa kotiseudun tai syntymäseudun äidinkasvoja. Kirkkorakennus voikin monen kohdalla olla syy pysyä seurakunnan jäsenenä. Silloinkin kun asianomainen ei ole tullut eritelleeksi syytä itselleenään.

---

¹ Lilius 1962, 176